

บทที่ 2

ลักษณะโดยทั่วไปของโครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง ระยะที่สอง

2.1 กระบวนการจัดตั้งธนาคารข้าวและธนาคารปุ๋ย

จุดแรกเริ่มของการจัดตั้งธนาคารข้าวและธนาคารปุ๋ยคือ การตอบสนองความต้องการของชาวบ้านกลุ่มคริสเตียน โดยการประชุมปรึกษาหารือถึงเป้าหมายของการจัดตั้ง จากนั้นก็มีการประสานงานกับภาค และนำวัตถุประสงค์นั้นไปเสนอต่อสำนักงานโครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเองในจังหวัดเชียงใหม่ โดยผ่านทางเจ้าหน้าที่ภาคสนาม ในกรณีของกลุ่มชาวบ้านมิใช่เป็นคริสเตียน เจ้าหน้าที่ของโครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง จะเป็นผู้ประสานงานให้การสนับสนุนและเป็นผู้พิจารณาในการจัดตั้งธนาคารข้าวและธนาคารปุ๋ย จากนั้นเจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเองก็จะวางนโยบายหรือหลักเกณฑ์ เพื่อที่จะประเมินและศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการจัดตั้งโครงการฯ ตลอดจนสอบถามความต้องการของสมาชิกในหมู่บ้านแล้วเสนอต่อผู้เกี่ยวข้องต่อไป กระบวนการตั้งแต่แรกเริ่มของการปฏิบัติการและการฝึกอบรมการจัดตั้งธนาคารนี้ใช้เวลาประมาณ 3 - 4 เดือน

หลังจากได้รับพิจารณา ภายในระยะเวลา 1 ปี หมู่บ้านจะต้องเลือกจัดตั้งธนาคารอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น แต่ไม่สามารถจัดตั้งธนาคารขึ้นมาพร้อมกัน 2 ธนาคาร แต่ธนาคารที่ 2 อาจจะตั้งในปีต่อมาก็ได้

2.2 ลักษณะทั่วไปของสมาชิกธนาคารข้าวและธนาคารปุ๋ย

สมาชิกของธนาคารคือ ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาวเขาและเป็นผู้มีรายได้น้อย เป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้น ๆ และครอบครัวหนึ่งจะเป็นสมาชิกได้เพียง 1 คนเท่านั้น โดยทั่วไปหมู่บ้านธนาคารข้าวจะเป็นหมู่บ้านที่มีเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำ และมีรายได้จากผลิตเพียงเล็กน้อย หมู่บ้านธนาคารปุ๋ยค่อนข้างจะมีเศรษฐกิจดีกว่าหมู่บ้านธนาคารข้าวเพราะมักมีการใช้ปุ๋ยเพื่อเพิ่มผลผลิตก่อนที่จะมีธนาคารเกิดขึ้น

2.3 วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งธนาคารข้าวและธนาคารปุ๋ย

ธนาคารข้าวจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งกู้ยืมข้าวที่ใช้ในการบริโภคในครัวเรือน อันเนื่องมาจากชาวบ้านไม่สามารถผลิตข้าวได้เพียงพอต่อการบริโภคในแต่ละปี ซึ่งอาจเป็นเพราะฝนแล้ง แมลงรบกวน โรคระบาด หรือความผันแปรทางสภาพทางธรรมชาติที่ทำให้ผลผลิตลดลง ธนาคารข้าวนี้สามารถตอบสนองความต้องการข้าวของสมาชิกได้

ธนาคารปุ๋ยจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งจัดหาปุ๋ย วัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร และยาปราบศัตรูพืช ให้กับเกษตรกรที่เป็นสมาชิก ในราคาซึ่งต่ำกว่าหรือใกล้เคียงกับท้องตลาด และยังเป็น การช่วยเหลือเกษตรกรในการหลีกเลี่ยงการกู้ยืมเงินมาซื้อปุ๋ยจากนายทุนในอัตราดอกเบี้ยอย่างต่ำสุดถึงร้อยละ 5 ต่อเดือน

2.4 ความคิดเห็นของสมาชิกธนาคารข้าวและธนาคารปุ๋ย

สมาชิกธนาคารข้าวได้ให้ข้อคิดเห็นว่าพวกเขาชื่นชอบและพึงพอใจต่อธนาคารข้าวนี้มาก เพราะเป็นหลักของครอบครัว ถ้าปราศจากธนาคารข้าว ชาวบ้านจะต้องใช้เงินเพิ่มมากขึ้นในการซื้อข้าวจากพ่อค้าคนกลางมาบริโภค และถ้าไม่มีเงินทางเลือกของชาวบ้านอาจจำเป็นต้องบริโภคอาหารชนิดเดียวกันที่ให้หมูคือหยวกกล้วยนั่นเอง

จากการสอบถามชาวบ้านทำให้ทราบข้อคิดเห็นเกี่ยวกับธนาคารปุ๋ยว่าพวกเขามีความพึงพอใจต่อธนาคารในหมู่บ้านมากด้วยเหตุผลใหญ่ 2 ประการ คือ

1. ธนาคารให้ความมั่นใจแก่พวกเขาในแหล่งของปุ๋ยชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มียานพาหนะในการบรรทุกปุ๋ยจำนวนมาก ๆ
2. สมาชิกของธนาคารสามารถซื้อปุ๋ยในราคาต่ำในขณะที่เดียวกันก็เป็นการหลีกเลี่ยงการกู้ยืมเงินจากนายทุนในอัตราที่สูง

2.5 กฎระเบียบในการทำงานของธนาคารข้าวและธนาคารปุ๋ย

ถึงแม้ว่าแต่ละหมู่บ้านจะมีอิสระในการจัดตั้งกฎระเบียบในการบริหารงานของธนาคารข้าวและธนาคารปุ๋ย ส่วนใหญ่แล้วก็จะมีแนวความคิดพื้นฐานที่คล้ายคลึงกัน เช่น การประชุมเพื่อวางแผนงานของธนาคาร การจ่ายเงินค่าเป็นสมาชิกของกลุ่มตลอดจนการมีสิทธิกู้ยืม กฎระเบียบ นี้ โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง ได้ทำการสำรวจ เมื่อปี พ.ศ. 2533 โดยสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ

2.6 ระบบทะเบียนและบัญชีของธนาคารข้าวและธนาคารปุ๋ย

ธนาคารแต่ละแห่งจะมีคณะกรรมการทรัพย์สินที่จะดูแลและบันทึกเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม รวมทั้งการยืม และการส่งคืนข้าวและปุ๋ย ตลอดจนเกี่ยวกับเงินจำนวนมาก (อาจเป็นหมื่นหรือมากกว่านั้น) เกือบจะทุกหมู่บ้านที่คณะกรรมการจะต้องทำบัญชีเงินฝากกับธนาคารในท้องถิ่น สมาชิกของกลุ่มสามารถขอทะเบียนของธนาคารข้าวและธนาคารปุ๋ยได้ นอกจากชาวบ้านส่วนน้อยที่ไม่สามารถอ่านบัญชีนั้นได้อันเนื่องมาจากอ่านหนังสือไม่ออก หรือเหตุผลอื่น เจ้าหน้าที่ภาคสนามของ โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง จะทำหน้าที่ตรวจสอบบัญชีและเป็นผู้ช่วยชาวบ้านตรวจสอบว่าบัญชีถูกต้องหรือไม่ทุกครั้งที่เขาไปเยี่ยมเยือนกลุ่มในแต่ละเดือน

2.7 เจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง

เจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง ประกอบด้วย ที่ปรึกษาโครงการ ผู้จัดการโครงการ (เคยทำงานกับโครงการมาแล้ว 4 ปี) เจ้าหน้าที่ภาคสนาม 4 คน (แต่ทุกคนต้องเคยอยู่กับโครงการตั้งแต่แรกเริ่ม) และเลขานุการ เจ้าหน้าที่ภาคสนามและผู้จัดการโครงการทุกคนล้วนเป็นชาวเขา

เจ้าหน้าที่ภาคสนามจะต้องรับผิดชอบดูแลหมู่บ้าน 12 - 13 แห่ง และจำเป็นต้องพูดภาษาถิ่นกับชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้ นอกจากนี้จะต้องมีการประชุมประจำเดือนที่เชียงใหม่ เพื่อวางแผนสำหรับโครงการในแต่ละพื้นที่

2.8 ปัจจัยที่กำหนดให้ธนาคารประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลว

ปัจจัยหลายอย่างที่มีผลกระทบต่อขีดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของธนาคารปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ได้แก่ เศรษฐกิจ/การเงิน ประสบการณ์และความเข้าใจของชาวบ้าน

ปัจจัยต่อมาคือความสามารถเลี้ยงตัวเองได้ของชาวบ้านในหมู่บ้านซึ่งสมาชิกทุกคนสามารถทำงานร่วมกันโดยมีเป้าหมายเดียวกัน เมื่อนั้นธนาคารก็จะประสบความสำเร็จตามที่ต้องการ

ถึงแม้ว่าหมู่บ้านคริสเตียนได้สอนให้ชาวบ้านได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันและทำงานร่วมกันเพื่อเป้าหมายอย่างเดียวกัน กลุ่มคริสเตียนเหล่านั้นก็ดูจะไม่ค่อยรับประกันในความสำเร็จของธนาคารข้าวและธนาคารปุ๋ย อย่างไรก็ตามผู้นำคริสตจักรในท้องถิ่นตามโครงการดังกล่าวควรมีการจัดเตรียมการช่วยเหลืออย่างดีทั้งโดยให้การฝึกปฏิบัติและทางจิตใจ